

NAMN OCH TIDSKRIFT FÖR NORDISK ORTNAMNSFORSKNING BYGD

UNDER MEDVERKAN AV

TERHI AINIALA, VIBEKE DALBERG, LARS-ERIK EDLUND, LENNART
ELMEVIK, LARS HULDÉN, BENT JØRGENSEN, STAFFAN NYSTRÖM,
TOM SCHMIDT, SVAVAR SIGMUNDSSON, INGE SÆRHEIM

UTGIVEN AV

SVANTE STRANDBERG

REDAKTIONSSEKRETERARE

STAFFAN FRIDELL

With English summaries

Årg. 101 · 2013

KUNGL.
GUSTAV ADOLFS AKADEMIEN
FÖR SVENSK FOLKKULTUR
UPPSALA

Distribution
SWEDISH SCIENCE PRESS
UPPSALA

Utgivet med bidrag från
Vetenskapsrådet

För bedömning av manuskript till uppsatser i Namn och bygd anlitas även
vetenskapliga granskare utanför redaktionen.

ISSN 0077-2704

© Respektive författare

Printed in Sweden 2013
Textgruppen i Uppsala AB

Innehåll

<i>Dam, Peder:</i> Navnetypen -gård i Danmark. Den mest almindelige, men mindst undersøgte, danske navnetype?	67
<i>Elmevik, Lennart:</i> Det norska gårđnamnet <i>Lote</i>	33
<i>Fridell, Staffan:</i> Nybyli	103
— <i>Tönnersa, Tönnersjö, Tynderö och Timrå</i>	39
<i>Győrffy, Erzsébet:</i> On the term <i>official name</i>	155
† <i>Hellberg, Lars:</i> Ortnamnen och den forntida sveastaten. Presentation av ett forskningsprojekt. Med en efterskrift av Thorsten Andersson	9
<i>Helset, Stig J.:</i> Tilhøvet mellom onomastikon og leksikon. Ei granskning med utgangspunkt i namn på pinaklar og klatreruter	135
<i>Jakobsen, Johnny Grandjean Gøgsig:</i> Paternosterkirken i Røla Lundensis. Afprøvning og aflivning af et middelalderdansk stednavne- og kirkebelæg	115
<i>Namn och bygd – på tröskeln till sitt andra århundrade</i>	5
<i>Nordisk namnforskning 2012</i>	173
<i>Strandberg, Svante:</i> Erska. Ett västgötskt by- och sockennamn	123
<i>Særheim, Inge:</i> Ola Stemshaug 20/1 1936–27/8 2013	165
— <i>Orresnora, Falkehytta, Mågahuset og Ørnhus.</i> Nokre stadnamn som har bakgrunn i fuglefangst	51
<i>Vikstrand, Per:</i> Norrbo hundares två tingsplatser	89

Smärre bidrag

<i>Andersson, Thorsten:</i> Distriktsbeteckningen <i>hund än en gång</i>	205
<i>Brink, Stefan:</i> <i>Hund</i> i Mälardalskapen	203
<i>Elmevik, Lennart:</i> Möjbrostenens inskrift och ryttarbild	207
— <i>Fsv. Skædhvi</i>	210
— <i>Svedvi och Nedervi</i>	212
<i>Strandberg, Svante:</i> Krisslinge	215
— <i>Sjönamnet Tatern.</i> Ett exempel på namnbyte?	218
— <i>Vrålingen och Vrålinge</i>	220

Recensioner

<i>Ainiala, Terhi, Saarela, Minna & Sjöblom, Paula:</i> Names in focus. An introduction to Finnish onomastics (2012). Rec. av Björn Lundqvist	223
<i>Andersson, Thorsten:</i> Gamla strand- och önamn i Bråviksbygden (2012). Rec. av Svante Strandberg	225
<i>Bebygelsehistoria i digitala register.</i> Bebyggelsehistorisk tidskrift 58 (2009). Red. av Gert Magnusson & Ulf Jansson (2010). Rec. av Per Vikstrand	227
<i>Blomqvist, Marianne:</i> Våra fyrfota vänner har också namn (2011). Rec. av Katharina Leibring	228

<i>Börestam, Ulla: Scandigo Supermercado, Skandinavisk noticias S.L. och Scandinavian Building.</i> Lite om företagsnamn med skandinavisk profil bland utlandsskandinaver i Spanien (2011). Rec. av Elin Pihl	230
<i>Etymologiens plass i navneforskningen.</i> Rapport fra NORNAAs 39. symposium i Halden 11.–13. maj 2010. Red. av Ole-Jørgen Johannessen & Tom Schmidt (2011). Rec. av Kristina Neumüller	232
<i>Flöer, Michael & Korsmeier, Claudia Maria: Die Ortsnamen des Kreises Soest</i> (2009). Rec. av Stefan Mähl	233
<i>Geographische Namen – Vielfalt und Norm.</i> 40 Jahre institutionalisierte Ortsnamenforschung und -standardisierung in Österreich. 65. Geburtstag von Isolde Hausner. Akten des Internationalen Symposions Wien, 10. und 11. März 2009. Hrsg. von Hubert Bergmann & Peter Jordan (2010). Rec. av Eva Nyman	235
<i>Germansk filologi og norske ord.</i> Festschrift til Harald Bjorvand på 70-årsdagen den 30. juli 2012. Red. av John Ole Askedal, Tom Schmidt & Rolf Theil (2012). Rec. av Kristina Neumüller	236
<i>Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit – Auswertung und Neufunde.</i> Hrsg. von Wilhelm Heizmann & Morten Axboe (2011). Rec. av Anders Hultgård	237
<i>Härnevi kyrka och socken.</i> Perspektiv på ett uppländskt lokalsamhälle under medeltiden. Red.: Olle Ferm & Mia Åkestam (2012). Rec. av Svante Strandberg	240
<i>Jepson, Boel: English place-name elements relating to boundaries</i> (2011). Rec. av Staffan Nyström	242
<i>Language contact and development around the North Sea.</i> Ed. by Merja Stenroos, Martti Mäkinen & Inge Særheim (2012). Rec. av Aleksandr E. Mankov	244
<i>Lundbladh, Carl-Erik: Skånska dialektord</i> (2012). Rec. av Mathias Strandberg	247
<i>Namn – en spegel av samhället förr och nu.</i> Red.: Staffan Nyström (2010). Rec. av Kristoffer Kruken	249
<i>Navnemiljøer og samfund i jernalder og vikingetid.</i> Rapport fra NORNAAs 38. symposium i Ryslinge 12.–15. maj 2009. Red. af Lisbeth Eilersgaard Christensen & Bent Jørgensen (2011). Rec. av Eli Ellingsve	252
<i>Olsen, Leiv: Sørsamisk historie i nytt lys</i> (2010). Rec. av Lars Thomasson	255
<i>Onoma. Journal of the International Council of Onomastic Sciences</i> 42 (2007). Editor-in-chief: Doreen Gerritzen. Guest-editor: Staffan Nyström (2010). Rec. av Leif Nilsson	256
<i>Probleme der Rekonstruktion untergegangener Wörter aus alten Eigennamen.</i> Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 7.–9. April 2010. Hrsg. von Lennart Elmevik & Svante Strandberg (2010). Rec. av Jan Paul Strid	257
<i>Uppländska namnstudier.</i> Valda namnspalter ur Upsala Nya Tidning 1982–2002. Utg. av Ortnamnssällskapet i Uppsala. Red. av Katharina Leibring, Staffan Nyström & Mats Wahlberg (2011). Rec. av Alexandra Petrulevich	261
Författarna i denna årgång	263
Insänd litteratur	265
Förkortningar	273

Paternosterkirken i Rola Lundensis

Afprøvning og aflivning af et middelalderdansk stednavne- og kirkebelæg

Af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen

Namn och bygd 101 (2013), 115–121.

Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, Name Research Section, Department of Scandinavian Research, University of Copenhagen: The Paternoster Church in Rola Lundensis. Test and extermination of a medieval-Danish place-name and church instance.

Abstract

Is the ‘Church of St Michael, commonly known as Paternoster Church, in Rola Lundensis’, favoured by a papal indulgence in 1410, to be identified with Rolfstorp in the northernmost part of the archdiocese of Lund, a suggestion put forward by some scholars and ignored by others for the last century? This article presents the facts of the case, tests the suggested identification, and finally kills off the idea that there is any connection with medieval Denmark, as the church can safely be identified with a St Michael’s Church of 15th-century London.

Keywords: The place-names *Rola Lundensis* and *Rolfstorp*, church names, Middle Ages, parallel name confusion.

Den 23. november 1410 udstedte pave Johannes XXIII et afladsbrev til folk, der besøgte »Skt. Mikkels kirke, almindeligvis kaldet Paternosterkirke, i Rola Lundensis«.

Universis [etc.]. Licet is [etc.]. Cupientes itaque, ut ecclesia s. Michaelis, Paternosterchirche vulgariter nuncupata, in Rola Lundensis [diocesis], que in honorem et sub vocabulo predicti sancti fundata existit, et ad quam ob eiusdem sancti reverentiam magna Christi fidelium multitudo causa devotionis confluit copiosa congruis honoribus frequentetur, et ut Christi fideles eo libentius causa devotionis confluant ad eandem et ad reparationem huiusmodi manus promptius porrigit adjutrices quo ex hoc ibidem dono celestis gratie uberius conspexerint se refectos de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus vere penitentibus et confessis, qui in nativitatis [...] necnon apostolorum Petri et Pauli ac dedicationis b. Michaelis archangeli predicatorum festivitatibus [...] ac per ipsarum [...] festivitatum [...] octavas [...] dictam ecclesiam devote visitaverint annuatim [...], singulis videlicet festivitatibus [...] quinque annos et totidem quadragenas, octavarum vero [...] diebus [...] centum dies de injunctis eis penitentiis [...] relaxamus, presentibus post decennium minime valituris. Volumus autem [...]. Datum apud castrum s. Petri Bononiensis diocesis ix· kalendas decembris anno i· (Regesta Lateranensia 147 fol. 151 v. Efter APD 2 nr. 1152 og DD 4. rk. 12 nr. 143.)

Klammerne [...] markerer bortforkortede standardformler udeladt i APD, DD og DRB. I en dansk oversættelse lyder brevet således:

Til alle [osv.]. Selv om han [osv.]. Idet vi således ønsker, at Skt. Mikkels kirke, kaldet Fadervorskirken i folkesprog, i Rola i Lunde stift, som er blevet grundlagt til ære for og under fornævnte helgens navn, og til hvilken en stor mængde troende i Kristi søger på grund af ærefrygt for den samme helgen af tilbedelsens årsag; at denne kirke udstyres med passende æresbevisninger, og idet vi ønsker, at de troende i Kristus så meget des hellere stimler sammen af tilbedelses årsag og så meget des villigere udstrækker en hjælpende hånd til denne og til reparationen af denne og for at de på grund af dette kan se sig des rigeligere vederkvæget ved den himmelske nådegave dersteds, eftergiver vi alle sandt angrende og bekendende, som på festerne for Herrens fødsel [...] endvidere på festerne for fornævnte apostle Peter og Paulus og indvielsen til fornævnte ærkeengel, den hellige Michael og ved fejringen af allehelgensdag og gennem disse (festers) oktaver og gennem 6 dage følgende fornævnte pinsefest; alle som årligt vil besøge nævnte kirke hengivent på de enkelte dage for højtiderne og fejringen fem år og lige så mange quadragener; men på oktavernes og seksdagsperiodens dage, på hvilke de besøger kirken som fornævnt 100 dage af den dem pålagte kirkebod, støttende os på den almægtige Guds nåde og helgenerne Peters og Paulus' myndighed, og idet det er vor vilje, at dette brev ikke skal have gyldighed efter 10 år. Givet ved Skt. Peters borg i Bologna stift den 9. dag før kalendas i december i det 1. år. (Efter DRB 4. rk. 12 nr. 143.)

Da Laust Moltesen og Mouritz Mackeprang tilbage i 1890'erne sammen med deres nordiske kollegaer gennemsøgte Vatikanarkivet for registranter og afskrifter vedrørende middelalderens Danmark, identificerede én af dem nærværende brevs *Lundensis* med Lund og lod derfor pavebullen optage i deres indsamling. Afladsbrevet blev efterfølgende udgivet af Alfred Krarup og Johannes Lindbæk i APD med den redaktionelle tilføjelse, at den pavelige afskriver rimeligvis havde ment »Rola Lundensis (diocesis)«, altså 'Rola i Lunde stift' (APD 2 nr. 1152). Umiddelbart er belægget ikke i sig selv opsigtsvækkende, idet middelalderens paver udstedte en lind strøm af sådanne afladsbreve til kirker i Norden akkurat som i resten af Europa, og hovedparten af ordlyden i denne samtidige afskrift er da også ren standardformular kendt fra utallige andre pavelige afladsbreve. Ikke desto mindre har bullen siden udgjort en udfordring for danske og sydsvenske kirkehistorikere og navneforskere, idet der ellers ikke kendes til nogen Paternosterkirke i Lunde stift eller resten af middelalderens Danmark. Ligeledes er der heller ikke nogen kirkeby i det skånske ärkestift, der oplagt kan identificeres med afskriftens *Rola*. I indholdsresuméet i APD foreslog Krarup og Lindbæk en identifikation med Rolfstorp, Himle herred i det nordlige Halland: »Paven giver Aflad til dem, der paa bestemte Dage besøger St. Mikkels kirke ('Paternosterkirken') i Rolfstorp (?) i Lunde Stift; Brevet gælder for 10 Aar.« Samme mulighed blev senere genfremført af Ellen Jørgensen i hendes optegnelser over middelalderdans-

ke kirkers helgendededikationer, men denne gang uden at sætte den redaktionelle tilføjelse *diocesis i parentes* (Jørgensen 1909 s. 14 og 149). I nyere tid har DD medtaget belægget fra APD med parentesen i tekstukskabet, men uden samme symbolske forbehold i den danske paralleloversættelse i DRB, og uden nogle af stederne at forholde sig til identifikationen af den kirkebærende bebyggelse Rola i Lunde stift (DD/DRB 4. rk. 12 nr. 143).

Sydsvenske kirkehistorikere og navneforskere har efterfølgende ikke helt vist hvad de skulle stille op med belægget. Riksantikvarieämbetet har i sit online Bebyggelseregistret (BBR) valgt ikke at omtale den mulige særegne indvielse eller udstedelsen af et afladsbrev i 1410 overhovedet. På samme måde er det mulige navnebelæg helt udeladt af Harry Ståhl i Ortnamnen i Hallands län i hans behandling af Rolfstorp, både som sognenavn og som bebyggelsesnavn. Dette til trods for, at dette i positivt fald ellers ville være det ældste bevarede belæg for navnet, der ifølge Ståhl i sine ældste former er kendt som bebyggelsesnavn *Rowelstorp* (1475) og som sognenavn *Rolfftorpe* (1482–1494) (SOH 3 s. 28 og 31). Hans etymologiske tolkning af forleddet er den oplagte genitivform af mandsnavnet *Rolf*, og »[...] knappast, trots den ældsta namnformen, gen av ett mot fda, fsv Roald svarande namn«. I nyere tid er *Rola*-belægget imidlertid også begyndt at dukke op i sydsvenske kildeoptegnelser vedrørende middelalderens Rolfstorp. Det er således med i SOFI:s online Ortnamnsregistret i listen over navnebelæg for *Rolfstorp* – med det hørige spørgsmålstejn tilknyttet. Og da Landsantikvarien, Hallands länsmu-seer, forestod en udgraving ved Rolfstorp kirke i 2005, valgte arkæologerne i den efterfølgende publicerede del af undersøgelsen at medtage pavebulleten blandt de mulige tidligste omtaler af sognet og kirken (Bengtsson, Carlstedt & Carlstedt 2006 bilag 4).

Men i hvilket omfang kan en nærmere afprøvning af belægget støtte op om at lade det pavelige afladsbrev fra 1410 gælde kirken i nærrehallandske Rolfstorp? Stednavnemæssigt er det langt fra utænkeligt at skriftlige staveformer i stil med *Rowelstorp* og *Rolfftorpe* af en pavelig afskriver i Bologna er blevet forvansket til *Rola*, ikke mindst hvis forleddet oprindeligt – trods Ståhls vurdering – har været *Roald*; Vatikanarkivet rummer således grellere eksempler på sværtgenkendelige skandinaviske stednavne. At Danmarks eneste kendte Paternosterkirke skulle have ligget i Rolfstorp er heller ikke en umulighed. Paternosterkirken er som udgangspunkt navnet på en oldgammel kirke i Jerusalem beliggende på Oliebjerget, angiveligt opført på det sted, hvor Jesus lærte disciplene at bede Fadervor (Lukas 11:1–4). Den ældste kirke er fra 300-tallet, og en ny blev opført på dens sted i midten af 1100-tallet. Genopførelsen skete bl.a. gennem dansk finansiering, idet biskop Svend af Viborg testamenterede en del hertil og blev begravet i kirken, da han døde på pilgrimsfærd i 1153. Baggrunden for navnet er, at der inde i kirken findes tavler med teksten til Fa-

dervor på 62 forskellige sprog. Kirken havde en vis betydning i korsfarertiden, men blev ødelagt i 1345. Senere opførtes en tredje kirke på dens sted. Man kan på den baggrund udmærket forestille sig, at nogen i Halland – f.eks. en korsfarer eller pilgrimsrejsende – skulle have ladet sig inspirere til at opføre en efterligning af Jerusalems Paternosterkirke derhjemme, eller i det mindste have foreslået en tilsvarende dedikation af den hjemlige sognekirke. Hvem eller hvad sognekirken i Rolfstorp var indviet til er ikke belagt fra andre kilder.

At den første sikre omtale af Rolfstorp kirke og sogn er fra sidste fjerdedel af 1400-tallet kan måske umiddelbart synes at tale imod en identifikation med pavebrevets Paternosterkirke i Rola fra 1410, hvor der tydeligvis er tale om en allerede eksisterende kirke. Ifølge arkæologerne er kirken i Rolfstorp imidlertid vitterligt betydeligt ældre end de første omtaler fra 1400-tallet, idet den er opført i romansk stil med de ældste dele dateret til 1200-tallet (BBR). Mere vanskeligt er det at se den ganske lille og beskedne sognekirke i Rolfstorp som den Skt. Mikkels- og Paternosterkirke i Rola, »[...] til hvilken en stor mængde troende i Kristi søger på grund af ærefrygt for den samme helgen af tilbedelsens årsag«. De bygningshistoriske observationer fra Rolfstorp kirke viser heller ikke spor efter de betydelige reparationsarbejder, som pavebrevets udstedte 10-årige aflad skulle hjælpe med til at finansiere i perioden 1410–1420. De ældste udvidelser af kirken synes således først at være sket i 1600-tallet (BBR). Samlet kan det konkluderes, at mens en række forhold hverken kan siges at be- eller afkræfte identifikationen af *Rola* med *Rolfstorp*, taler de sidstnævnte forhold snarest imod det.

Med en videre afprøvning er det nu muligt at fastslå, at kirke- og stednavnebelægget fra pavebullen af 1410 med overvældende stor sandsynlighed ikke gælder Rolfstorp – eller nogen anden lokalitet i Lunde stift. Faktisk var Ellen Jørgensen allerede i 1909 snublende tæt på hvad der synes at være sandheden, dog tilsyneladende uden selv at blive sig det bevidst. I sin omfattende komparative søgen efter kirkelige helgendededikationer også uden for Danmark fandt hun således (1909 s. 14), at »[...] et Sogn i London kaldtes i det 12te og 13de Aarhundrede ‘Sancti Michaelis de Paternosterchirche’«. Mens Jørgensen selv kun anså dette som eksempel på, at kombinationen af Skt. Michael og Paternoster også fandtes andre steder, vakte hendes opdagelse mistænksomhed hos Johannes Steenstrup, der anmeldte hendes bog i Historisk Tidsskrift: »Denne Oplysning gør mig ret mistænksom overfor den skaanske By. Mon der virkelig fandtes en Kirke, der havde dette Dobbeltnavn, St. Michelskirke og Paternosterkirke, i to forskellige Lande? Er den store Tilstrømning af Mennesker ikke lige saa rimelig i en Hovedstad som London, som den er besynderlig i en ukendt skaansk By? Er med andre Ord Lund ikke her blevet forvekslet med London, en Navnelighed, som jo før har spillet en Rolle [...]« (Steenstrup 1909–10 s. 189 note 1); den navnemæssige parallelitet imellem

London og Lund er senest behandlet af Stobaeus (2013). Steenstrup fulgte tilsyneladende aldrig yderligere op på denne begrundede mistanke, som han ellers forholdsvis nemt kunne have fået bekræftet.

I middelalderens London fandtes således en kirke indviet til St. Michael, men som i folkemunde også kaldtes – og stadig kaldes – »Paternoster Church«, velsagtens for at adskille den fra byens øvrige seks kirker indviet til ærkeenglen. At den netop fik tilnavnet *Paternoster* havde ikke noget at gøre med navnefællen i Jerusalem, men skyldes derimod at den lå i gaden Paternoster Lane, der angiveligt selv havde fået dette navn, fordi der her i senmiddelalderen solgtes mange bønner og afladsbreve. Første omtale af kirken er fra 1219. At det virkelig er denne kirke, der tænkes på i pavebullen af 1410, understøttes yderligere af, at Londons overborgmester Richard Whittington i 1409 iværksatte en større om- og udbygning af bemeldte kirke, der var hans lokale sognekirke. Dette passer dermed fortrinligt med at pave Johannes XXIII året efter lod udstede et afladsbrev til fordel for arbejdets finansiering. Men hvad så med *Rola*? Jo, i løbet af 1300-tallet fik den pågældende kirkes navn en slags efterstillet reciprokering i form af *St. Michael Paternoster Royal*, ikke fordi kirken på nogen måde var kongelig, men som afledning af endnu et nærliggende gadenavn, *Le Ryole*, der henviste til den franske by Reole nær Bordeaux, hvilket angiveligt hang sammen med, at der i gaden residerede flere franske vinhandlere (Cobb 1942 s. 28, Cobb 1977 s. 165, Bradley & Pevsner 1998).

Med denne konstatering vil jeg hævde, at vi herefter kan strege parentesen med (*) efter *Lundensis* og endegyldigt aflyve henførelsen af den fra 1410 belagte Skt. Michael Paternosterkirke »[...] in Rola Lundensis [...]« til Rolfstorp eller noget andet sted i Lunde stift, idet kirken utvivlsomt med rette hører hjemme i London.*

Kilder og litteratur

- APD = Acta Pontificum Danica. Pavelige Aktstykker vedrørende Danmark, 1319–1536. Udg. af L. Moltesen & al. 1904–43. København.
- BBR = Bebyggelsesregistret. Riksantikvarieämbetet. <<http://www.raa.se/hitta-information/bebyggelseregistret/>> Om Rolfstorps kyrka: <<http://www.bebyggelse-registret.raa.se/bbr2/byggnad/visaHistorik.raa?byggnadId=21400000439677&page=historik&visaHistorik=true>>
- Bengtsson, Göran, Carlstedt, Britt-Marie & Carlstedt, Gunnar, 2006: Cirkulär murkonstruktion murad i natursten i kalkbruk och tuktad kallmur vid fornväg – en provundersökning nära Rolfstorps kyrka 10:3 i Varbergs kommun år 2006. Varberg. (Varbergs forminnesförening. Skrift 4.)
- Bradley, Simon & Pevsner, Nikolaus, 1998: London: the city churches. New Haven.
- Cobb, Gerald, 1942: The old churches of London. London.

- 1977: London city churches. 2. ed. London.
- DRB = Danmarks Riges Breve. Udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. 1938 ff. København.
- Jørgensen, Ellen, 1909: Helgendyrkelse i Danmark. Studier over Kirkekultur og kirkeligt Liv fra det 11te Aarhundredes Midte til Reformationen. København.
- Ortnamnsregistret. Institutet för språk och folkminnen (SOFI). <http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/> Om ?Rolfstorp 1410 23/11: <http://www2.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/_s2nx001/210114c1/p1/0000003a.pdf>
- Steenstrup, Johannes, 1909–10: Anmeldelse af Ellen Jørgensen: "Helgendyrkelse i Danmark". I: Historisk Tidskrift 8. rk. 2. S. 188–194.
- Stobaeus, Per, 2013: Lund på latin. I: Ale. Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge 2013:1. S. 1–17.

Summary

Paternoster Church in Rola Lundensis
 Testing and rejection of an alleged record of a
 medieval Danish place-name and church

By Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen

On 23 November 1410, Pope John XXIII issued a letter of indulgence in favour of people visiting 'the Church of St Michael, commonly known as Paternoster Church, in Rola Lundensis'. When a group of Scandinavian scholars went through the registers of the Vatican Archives in the 1890s looking for material relating to their home countries, one of them noticed this papal letter and made a note of it in the file concerning the archdiocese of Lund. Although the content of the papal bull itself is of limited interest, as such standard letters of indulgence were issued by the hundreds every year, the identification of its recipient has caused considerable problems for later place-name scholars and church historians, since neither a *Rola* nor a 'Paternoster Church' is otherwise known anywhere in the Scanian archdiocese. This article presents the etymological background to the church name and its dedication, and discusses the pros and cons of the earlier suggested identification with the parish and village of Rolfstorp in northern Halland. While an examination of the question based on the medieval Danish material alone indicates that the Rolfstorp identification is 'unlikely, but not impossible', a comparison with England probably rules out the possibility of the recorded name having any medieval Danish connection at all. As it turns out, a medieval Church of St Michael still exists in London, where it was commonly known as 'St Michael Paternoster Church Royal' to distinguish it from the other six medieval London churches dedicated to the archangel. The distinguishing suffixes 'Paternoster' and 'Royal' do not derive etymologically from either the Paternoster Church of Jerusalem or any links with royalty; they were simply added to the saint's name because the church was situated on the corner of Paternoster Lane, where letters of indulgence were sold, and *Le Ryole*, a lane itself named after the Aquitanian town of Reole near Bordeaux, on account of its numerous wine merchants. The final nails in the coffin of the '*Rola* = Rolfstorp' interpretation are hammered in by the fact that, whereas the church of Rolfstorp

shows no sign of any 15th-century reconstruction, which the papal letter of indulgence was meant to finance, such rebuilding was indeed begun at the Church of St Michael Paternoster Royal in London in 1409.

Förkortningar

AN	=Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, København	Lind	=E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden (1905–15)
ANF	=Arkiv för nordisk filologi	Lind Bin.	=E. H. Lind, Norsk-isländska personbinamn från medeltiden (1920–21)
APhS	=Acta philologica Scandinavica	Lind Suppl.	=E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden. Supplementband (1931)
AS	=Anthroponymica Suecana	LM	=Lantmäteriet
bek	=beskrivning till ekonomisk karta	LSA	=Lantmäteristyrelsens arkiv (i SRA)
BK	=Bergens kalvskinn. Utg. av F. Hødnebø (1989)	LSB	=Linköpings stadsbibliotek: Stiftsbiblioteket
BNF	=Beiträge zur Namenforschung	LSBp	=pergamentsbrev i LSB
BSH	=C. G. Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver	LUB	=Lunds universitetsbibliotek
BØ	=Bustadnavn i Østfold	LUP	=L. Peterson, Lexikon över urnordiska personnamn (http://www.sofi.se , 2004)
DAG	=Dialekt-, ortnamns- och folkmnesiaarkivet i Göteborg, SOFI	ml	=mantalslängd
DAL	=Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, SOFI	MM	=Maal og minne
DAUM	=Dialekt-, ortnamns- och folkmnesiaarkivet i Umeå, SOFI	NE	=O. Rygh, Norske Elvenavne
db	=dombok	NEn	=Nationaleencyklopedin
DD	=Diplomatarium Danicum	NG	=O. Rygh, Norske Gaardnavne
DDaI	=Diplomatarium Dalekarlicum	NK	=Nordisk kultur
DGP	=Danmarks gamle Personnavne	NN	=Namn og nemne
DI	=Diplomatarium Islandicum	NO	=Norsk ordbok
DMS	=Det medeltida Sverige	NoB	=Namn och bygd
DN	=Diplomatarium Norvegicum	NRA	=Riksarkivet, Oslo
DRA	=Rigsarkivet, København	NRL	=L. Peterson, Nordiskt runnamnslexikon (2007)
DRAp	=pergamentsbrev i DRA	NS	=Nysvenska studier
DRApp	=pappersbrev i DRA	NSL	=Norsk stadnamnleksikon. Red. av J. Sandnes & O. Stemshaug (4. utg., 1997)
DS	=Danmarks Stednavne	OAU	=Ortnamnsarkivet i Uppsala, SOFI
DSt	=B. Jørgensen, Danske stednavne (3. udg., 2008)	OAUjb	=excerpter i OAU ur kameralt material i SRA
DSÅ	=J. Kousgård Sørensen, Danske sør og ånavne (1968–96)	ODS	=Ordbog over det danske Sprog
ek	=ekonomisk karta	OGB	=Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län
FMU	=Finlands medeltidsurkunder	or.	=original
FRA	=Riksarkivet, Helsingfors	OSDs	=samlingarna till Ordbok över Sveriges dialekter, Uppsala, SOFI
G	=Generalstabens karta över Sverige, södra delen	OUN	=Ortnamnssällskapet i Uppsala. Namnspalten i UNT
GFR	=Konung Gustaf den förstes registrator	OUÅ	=Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift
glk	=geologisk karta	RAÄ	=Riksantikvarieämbetet, Stockholm
Gn	=Generalstabens karta över Sverige, norra delen	RB	=Biskop Eysteins Jorddebog (Den röde Bog). Udg. ved H. J. Huitfeldt (1879)
hd	=härad	Rep	=Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis
jb	=jordebok	RGA	=Reallexikon der germanischen Altertumskunde von Johannes Hoops. 2. Aufl.
JHD	=Jämtlands och Härjedalens diplomatarium	SAOB	=Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien
jr	=jordregister	SaoS	=Saga och sed
KA	=Kammararkivet (i SRA), Stockholm		
kb	=kyrkbok		
KB	=Kungliga biblioteket, Stockholm		
KL	=Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid		
KrA	=Krigsarkivet, Stockholm		
LB	=M. Lundgren, E. Brate & E. H. Lind, Svenska personnamn från medeltiden (1892–1934)		

SAS	= <i>Studia anthroponymica Scandinavica</i>	SOU	= <i>Skaraborgs län</i>
SD	= <i>Svenskt diplomatarium</i>	Uppsala län	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län</i>
SDa	= <i>Diplomatarium Svecanum. Appendix. Acta pontificum Svecica</i>	SOV	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län</i>
SDns	= <i>Svenskt diplomatarium [ny serie] från och med år 1401</i>	SOVm	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län</i>
Sdw	=K. F. Söderwall, <i>Ordbok öfver svenska medeltids-språket</i> (1884–1918)	SOVn	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västernorrlands län</i>
Sdw Suppl.	=K. F. Söderwall, <i>Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement</i> (1925–73)	SOÅ	= <i>Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift</i>
skg	= <i>skeppslag</i>	SOÄ	= <i>Sverges ortnamn. Ortnamnen i Älvborgs län</i>
SkO	= <i>Skånes ortnamn</i>	SOÖg	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Östergötlands län</i>
SMP	= <i>Sveriges medeltida personnamn</i>	SRA	= <i>Riksarkivet, Stockholm</i>
SMPs	= SMP:s samlingar, Uppsala, SOFI	SRAp	= <i>pergamentsbrev i SRA</i>
SMR	= <i>Svenska medeltidsregister 1434–1441</i>	SRApp	= <i>pappersbrev i SRA</i>
sn	= <i>socken</i>	SRP	= <i>Svenska riks-archivets perga-</i> mentsbref
SNA	= <i>Seksjon for namnegranskning, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Oslo</i>	StO	=B. Jørgensen, <i>Stednavneordbog</i> (2. udg., 1994)
SNF	= <i>Studier i nordisk filologi</i>	SvLm	= <i>Svenska landsmål och svenskt folkliv</i>
SOB	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Blekinge län</i>	T	= <i>Topografisk karta över Sverige (Terrängkartan)</i>
SOD	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län</i>	tg	= <i>tingslag</i>
SOFI	= <i>Institutet för språk och folkminnen</i>	tl	= <i>tiondelängd</i>
SOH	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län</i>	u.d.	= <i>utan datum</i>
SOJä	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län</i>	u.o.	= <i>utan ort</i>
SOJö	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län</i>	UUB	= <i>Uppsala universitetsbibliotek</i>
SOKa	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kalmar län</i>	UUBp	= <i>pergamentsbrev i UUB</i>
SOKo	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län</i>	UUBpp	= <i>pappersbrev i UUB</i>
SOL	= <i>Svenskt ortnamnslexikon. Red.: M. Wahlberg (2003)</i>	u.å.	= <i>utan år</i>
SOSk	= <i>Sveriges ortnamn. Ortnamnen i</i>	vid.	= <i>vidimation</i>
		VJb	= <i>Kong Valdemars Jordebog. Udg. ved S. Aakjær (1926–45)</i>
		ÖNON	= <i>Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län</i>
		ÖNOV	= <i>Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län</i>